

загальнолюдської значущості її знань і навичок. Чим вони ширше, тим людянішою є людина. Де і як виявляється культура? Культурними феноменами є культура виробництва і економічна культура, політична культура, правова культура, моральна культура, релігійна культура та ін.

Отже, найбільш суттєвими характеристиками культури є наступні. Культура є універсальним явищем людського життя. Культура є реалізацією людяності у сумісній життєдіяльності людей. Культура є способом соціального руху і відтворення суспільного досвіду в колективній життєдіяльності людей. Культура не успадковується генетично, а засвоюється за допомогою навчання. Культура існує як інформаційно-сміслові наслідування і кожного разу відтворюється у свідомості людини. Культура знаходить свій матеріальний вираз у цінностях, правилах (нормах), звичаях, традиціях. Існують різні культури – етнічні, релігійні, соціальні та ін. Культура динамічна, здібна до саморозвитку і самооновлення, постійного породження нових форм і способів задоволення інтересів і потреб людей, що адаптуються до умов життя, які постійно змінюються. Культура функціонує в якості фундаменту для самоідентифікації суспільства і його членів (усвідомлення їх носіями свого групового та індивідуального Я, розпізнання «своїх» і «чужих» у взаємодії з іншими культурами і народами). Культура — надзвичайно складне і багатобічне явище, що виражає всі сторони людського буття, як позитивні, так і негативні. Культура — це те, що гідне передачі від людини до людини.

Список використаної літератури

1. Дубинин Н.П. Что такое человек / Н.П. Дубинин. – М.: Мысль, 1983. – С. 14.
2. Маркс К. Избранные произведения в 3-х т / К.Маркс, Ф.Энгельс. – М.: Изд-во политической литературы, 1970. – Т. 1. - С. 242.
3. Попович М. Аналітична філософія культури / М. Попович // Культурологічна думка. – № 1. – 2009. – С. 11
4. Философский энциклопедический словарь / гл. ред. Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев [и др.]. – М.: Сов. энциклопедия, 1983.

O. P. Voevodin

INFORMATION ANTHROPOLOGICAL ESSENCE OF CULTURE

The article is devoted informative essence of culture. It is well-proven that a culture is selfupdate.

Key words: culture, anthropology, information, dynamics

УДК 94(477+075.8)

О. В. Головки

РЕЛІГІЙНІСТЬ В УКРАЇНІ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР

Статтю присвячено проблемам релігії як соціо-культурного явища сучасної України як вагомого чинника процесів етноінтеграції та етноідентифікації, оскільки релігія нерозривно пов'язана не тільки з культурою, а також із державою, державною ідеологією та політикою. Аналізуються конфесійний розподіл території України та ставлення його керівництва до сучасного культурного розвитку.

Ключові слова: релігія, конфесія, культура, толерантність.

Передумова ефективної гуманітарної політики – глибокі знання духовних потреб, психології різних соціальних груп і класів, врахування в законодавчій і управлінській діяльності вітчизняного і світового досвіду свободи совісті. Щодо змісту самої

категорії «релігійність», то вона характеризує якісну та кількісну визначеність засвоєння релігійних ідей, цінностей, норм і їхній вплив на поведінку, життєдіяльність віруючих. Релігія – складний соціальний інститут, що супроводжує людство впродовж усієї його історії. Сьогодні стосовно релігії склалася суперечлива ситуація. Релігія може виступати засобом збереження соціокультурної ідентичності народу й основою глобалізаційних процесів. Вона може об'єднувати нації і народи, сприяючи міжкультурному діалогу і водночас бути серйозним дестабілізуючим чинником, тобто може здійснювати як інтегрувальну, так і дезінтегрувальну функцію.

На сучасному етапі є актуальними дослідження трансформаційних процесів, які відбуваються в релігійному мистецтві та культурі, зокрема вивчення впливу глобалізаційних процесів. Серед вітчизняних науковців поглиблене дослідження проблем релігійного відродження сьогодення здійснюють В.Д. Бондаренко [1], В.А. Бодак [2], Т.В. Гаврилюк [3], Н.М. Головач [4], М. Паращевін [6] та ін.

Мета статті – проаналізувати конфесійний розподіл території України та ставлення його керівництва до сучасного культурного розвитку.

Чисельне зростання (з 12,5 до 33 тисяч) за пострадянський період релігійних громад в Україні є безперечним свідченням поширення віри в Бога, відродження церковних традицій. Дискусійне питання – кількість віруючих. За результатами досліджень, до них відносять близько 75% дорослого населення. Згідно з церковною статистикою, понад 70% громадян України вважають себе християнами. Слід узяти до уваги, що значну частину їх віднесли до кола віруючих формально. Це підтверджується результатами опитування, проведеного службою Геллапа в 143 країнах. На їхній підставі виведено й оприлюднено індекс релігійності [1,с.16]. Разом з іншими європейцями українців віднесено до найменш віруючих. Є й інші данні. За результатами європейського соціологічного дослідження, 74,7% українців вважають себе такими, що належать до певної релігії. За цим показником наша країна входить до сімки із 23 досліджуваних країн (після Кіпру, Польщі, Португалії, Ірландії, Словаччини та Болгарії) [2,с.13]. Релігія зберігає вплив переважно в Західному регіоні. До нього відносять Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Рівненську, Тернопільську, Хмельницьку та Чернівецьку області. На них припадає близько 40% релігійної мережі країни (частка їхнього населення – 23,2%). Помітно менше релігійних організацій у центральному та південному регіонах (30 і 20%). На сході країни (Донецька, Луганська та Харківська області) їх лише 9%. Щільність релігійних структур (кількість громад на 100 тисяч жителів) відповідно 127 – у західних, 75 – у центральних, 57 – у південних і 32 – у східних областях. Як бачимо, різниця чимала (у 4 рази) [5].

Більшість релігійних організацій країни (61%) належать до чотирьох церков: української православної церкви Московського патріархату, Української православної церкви Київського патріархату, Української автокефальної православної церкви та Української греко-католицької (уніатської) церкви.

Протестантські об'єднання налічують близько 29% усіх релігійних організацій. І хоча їхні громади формально менш чисельні, натомість дисциплінованіші, міцніші, краще забезпечені кадрами, інформаційними та фінансовими ресурсами. Так, із 29,5 тисячі священнослужителів в Україні 42% припадає на протестантський напрям. У деяких областях (Західний і Центральний регіони) близько третини священників – іноземні громадяни [5].

Решта громадян України (10%) [5] сповідують іслам, іудаїзм, буддизм, кришнаїзм, відносять себе до різноманітних релігійних общин (Саєнтологічна церква, «Наука розуму», старообрядці, неоязичництво).

Сучасну релігійну ситуацію в Україні можна більш глибоко і ґрунтовно уявити за допомогою виокремлення семи умовних релігійно-територіальних регіонів.

1. Волинська, Рівненська та Тернопільська (північ) області: здебільшого діють парафії УПЦ-КП і УПЦ-МП. Серед протестантів переважають п'ятидесятники. Найбільшими осередками релігійного життя є Почаївська лавра, Успенський Зимненський монастир та Корецький ставропігійський монастир.

2. Львівська, Івано-Франківська та більша частина Тернопільської області: переважає греко-католицька церква. Серед православних церков впливовими є УАПЦ та УПЦ-КП. Найбільші осередки релігійного життя — Львів (собор святого Юра, Успенська церква, кафедральний костел Римської католицької церкви), Івано-Франківська область (Гошівський монастир), Тернопіль, Бучач, Крехів.

3. У Закарпатті зосереджено 8,3 % парафій УПЦ-МП, 7,4 % — УГКЦ, 11,5 % — Римсько-католицької церкви, 50,4 % громад свідків Єгови, існують реформатські громади та послідовники багатьох інших релігійних об'єднань, що діють в Україні, проте немає парафій УАПЦ [6,с.74]. Найбільшими осередками релігійного життя є міста Ужгород і Мукачів.

4. У Хмельницькій, Вінницькій і Чернівецькій областях переважають парафії УПЦ-МП, УПЦ-КП, старообрядницькі та католицькі (латинського обряду) громади з центрами релігійного життя у Кам'янці-Подільському, Вінниці, Чернівцях, Хмельницькому, Білій Криниці. Об'єктами шанування є могили білокриницьких митрополитів, а також священників Алімпія і Павла, чиїми зусиллями було засновано старообрядницьку Білокриницьку організацію. Місцевими святинями є джерело святого пророка Іллі у Деражнянському районі Хмельницької області та Аннина гора з церквою святої праведниці Анни у Чернівецькій області.

5. Київська, Житомирська, Чернігівська, Сумська, Полтавська та Кіровоградська області. У регіоні переважають парафії УПЦ-МП і УПЦ-КП. Саме тут знаходяться головні релігійні святині держави (Киево-Печерська лавра, Софійський собор) та об'єкти паломництва (мощі святих отців Києво-Печерських, мощі святої великомучениці Варвари і священно-мученика митрополита Київського Макарія, якого у 1497 р. вбили татари під час здійснення ним літургії, усипальниця святої великої княгині Ольги, могила цадика ребе Нахмана в Умані та ін).

6. Харківська, Дніпропетровська, Запорізька, Донецька та Луганська області. У регіоні домінує УПЦ-МП, а найважливішим осередком релігійного життя є Харків.

7. Одеська, Херсонська, Миколаївська області та Автономна Республіка Крим. Переважає УПЦ-МП, проте тут зосереджена найбільша кількість мусульманських та іудаїстських громад, головні центри старообрядництва, Німецька та Шведська євангелічно-лютеранські церкви. Найбільший релігійний осередок — Одеса, де об'єктом поклоніння є «стопа» апостола Андрія Первозваного у Свято-Успенській Одеській патріаршій обителі. В Одесі розташовані також лютеранські кірхи, синагоги, центр старообрядницької єпархії.

Така складна георелігійна ситуація в Україні відображає напруженість сучасного релігійного процесу. Це вимагає від органів державної влади постійної уваги до нього, вивчення його, взаємодії з керівництвом церков, сект, релігійних об'єднань, пошуку шляхів порозуміння між ними.

Нині в Україні релігійніші жінки (81% за 66% чоловіків). Майже такий же (16%) розрив між селянами та мешканцями міст. 47% українців моляться часто, 29,5% - рідко, а 23,4% - ніколи чи майже ніколи. Менш активні у цьому сенсі «нецерковні» православні [3]. Порівняно з православними значно переконаніші в існуванні Бога греко-католики. Майже половина вірян (44%) поділяє думку, що у спілкуванні з Богом вони здатні йти власним шляхом, без посередника у вигляді церкви. Вірять у життя після смерті 42, 5% респондентів, у релігійні дива – 52% [3].

Чимало людей вважають себе релігійними, глибоко не усвідомлюючи конфесійної належності. Зокрема, не раз траплялися випадки, коли рядові відвідувачі храмів УПЦ

чи УГКЦ вважали, що вони належать до Київського патріархату, а прихильники протестантизму не могли чітко визначити своєї конфесійності.

Більшість українців поділяють думку про доцільність розмежування світської та церковної сфер життя. Зростання рівня толерантності призвело до того, що 80% українців готові підтримувати на виборах кандидата до органів влади незалежно від його релігійної належності (окрім представників екстремістських угруповань).

Цілком очевидно, що релігія та церква й далі відіграватимуть активну роль у житті українського суспільства. Тож їх не слід ігнорувати й водночас переоцінювати. Розширення релігійної мережі набуло в Україні усталеного характеру.

Руська православна церква не визнає закономірним існування й розвиток світської, позацерковної культури. Закликаючи до гармонійної співпраці церкви і культури, Московська патріархія зобов'язує культуру служити справі оцерковлення людської творчості, повернення до релігійних джерел. По суті, це спроба клерикалізації культури. Фактично цю ідею було покладено в основу навчальної дисципліни «православна культура», запровадження якої у загальноосвітні школи Росії спільними зусиллями Московської патріархії і міністерства освіти РФ викликало негативну реакцію російської громадськості та майже всіх неправославних конфесій.

Католицька церква більш виважено ставиться до світської культури, обґрунтовуючи концепцію взаємозбагачення церкви і культури, філософії і теології, віри і розуму. Католицька церква визнає світську культуру як автономний феномен сучасного світу [6, с. 68-70].

Протестантські конфесії в Україні не мають клерикальних претензій і не роблять спроб вплинути на культурний розвиток людства. Вони визнають закономірними втрату культурою сакральної санкції. Приміром, церква Адвентистів Сьомого Дня в Україні, визнаючи суперечності між вірою і культурою, водночас декларує готовність бути відкритою до нових тенденцій у розвитку культури в сучасному плюралістичному суспільстві. Навіть реалії молодіжної культури, якій чужа традиційна модель буття, для цієї протестантської церкви є зрозумілими і прийнятними. Не розчиняючись у сучасній культурі, церква АСД рекомендує своїм священнослужителям «знайомитися з новими течіями в культурі, аби знаходити ефективні шляхи до свідомості сучасної людини» [3]. На таких же позиціях щодо світської культури стоять Свідки Єгови, в літературі яких знаходимо, по суті, широку панораму культур різних народів, доброзичливе ставлення до національних культур, зокрема до української [5].

Протестантські конфесії не підтримують спроб деяких церков клерикалізувати культуру, насаджувати стандарти православної, католицької чи якоїсь іншої конфесійної культури. Визнаючи пріоритетність світської культури над клерикалізованою, вони вважають, що громадянське суспільство і церква погоджують характер і форми розвитку культури, не втручаючись у сферу функціонування одне одного й не нав'язуючи одне одному жодних культурних стандартів. Церква, діючи в незалежному від держави автономному полі, співпрацює з громадянським суспільством, щоб створювати відповідні умови для розвитку культури національних і релігійних меншин та запобігати будь-яким формам культурної дискримінації. Культура, підкреслюють українські протестантські авторитети, повинна не служити політичним, економічним чи релігійним інтересам будь-яких спільнот, а сприяти становленню кожної людської особистості [3].

Отже, спостерігається чітке розмежування пріоритетів у парадигмі «церква – культура». Якщо Московський патріархат і підконтрольна йому УПЦ визнають право церкви протидіяти культурі, яка втрачає геоцентричні корені і стає антропологічною, то з погляду протестантських церков «не можна допустити, щоб людина опинилася поза культурним розвитком суспільства, в якому вона живе, перестала відчувати свою відповідальність і солідарність з іншими людьми у творенні спільного блага. Інакше

людина деградуватиме, а суспільство, в якому гідності особистості, її правам і культурному розвитку не приділяється необхідна увага, деформуватиметься» [4].

Необхідно зазначити, що ставлення до світської, секуляризованої і тим більше національної культури з боку різних пізньопротестантських конфесій в Україні неоднозначне. Найбільш перейнятими проблемами культури можна вважати баптистів та адвентистів. Навіть Свідки Єгови вже засуджують будь-які прояви нігілізму щодо національної культури і з повагою ставляться до «розумної національної гордості» за свою батьківщину, свій народ, свою мову і культуру, виступаючи водночас проти проявів расизму, національної обмеженості та національного екстремізму. Адвентисти вважають, що сучасне українське суспільство переживає гостру кризу культурної самоідентифікації і потребує духовного, культурного та національного самовизначення. Церква АСД, враховуючи складнощі і протиріччя, які виникають у процесі розвитку сучасного українського суспільства, звертає увагу на необхідність духовного й культурного діалогу церкви і суспільства, щоб досягти гармонії між динамічною «новою» культурою і традиціями попередніх поколінь, встановити «культурний баланс» між надбанням минулого й сучасними досягненнями культури. Саме в цьому яскраво проявляється протестантський реалізм, дисонуючий із православним консерватизмом [4].

Сучасна культура в поєднанні з релігійним світобаченням знову обирає напрямок свого подальшого розвитку. Але у XXI ст. через складність, багатомірність існування людини й суспільства, наростання кількості глобальних проблем експерименти у виборі шляху подальшого культурного розвитку вкрай небезпечні. Відтак усебічне дослідження взаємовпливу культури й релігії, переосмислення цінностей культури, її змістовного, значеннєвого елементу є необхідним та має очевидний практичний вимір, що впливає на формування оптимальної культурної парадигми України.

Отже, релігія і, відповідно, релігійна культура – невід’ємна частина сучасного вітчизняного суспільства. Її потенціал як потужної консолідуючої сили сприяє зближенню різних культур. Проте вона може виступати й дестабілізуючим чинником. Для запобігання цьому слід враховувати особливості історичного розвитку кожного регіону України, його соціокультурні традиції, особливості національної самосвідомості. Релігія не припинила у XXI ст. виконувати ті функції, які виконувала завжди, і це необхідно розуміти. Вона є потужним чинником у формуванні людини, її цивільної й моральної позиції, гармонізації її внутрішнього світу, спадкоємності ціннісних аспектів, історичних джерел та прообразів. Особлива роль релігії в здійсненні спадкоємності української культури полягає у визначенні принципів ставлення до культури минулого й сучасного, критеріїв відбору культурних цінностей, принципів упровадження в актуальну культуру цінностей минулих часів і сьогодення.

Глобалізація, трансформуючи світську культурну матрицю в напрямку постмодерну, істотно змінює параметри світсько-релігійної взаємодії в сучасному світі та підвищує міру її невизначеності в історично осяжному майбутньому. Релігійне мистецтво, у свою чергу, репрезентує смисли через форму, а людина чи культура сприймають або не сприймають ці смисли залежно від свого конкретно-історичного буття. Тому якщо художній канон – це кількісна структурна модель, то релігійний канон – це правило, що стосується не лише кількісних, але й змістовних, тобто якісних рівнів сприйняття. Релігійний канон не допускає зміни форми та змісту. Це захищає сакральне мистецтво від елементу особистісного [1,с.17]. Однак на сьогодні такий категоричний підхід є, на нашу думку, дещо застарілим, адже культурозберігальна роль релігійного мистецтва полягає насамперед у трансляції релігійної ідеї, моралі, картини світу. І це успішно доводять багато сучасних вітчизняних митців, які працюють як у традиційному церковному мистецтві, так і в релігійній тематиці світського мистецтва. Коли в мистецтві зникає релігійний сюжет чи культивуються ідеї й цінності, далекі від

вічного, тобто коли воно секуляризується за формою й змістом, то зводиться по суті до міркувань смертної людини про світ кінцевих речей, що, у свою чергу, призводить до бездуховності, збідніння культури [1, с.24].

Сьогодні сучасна людина постала перед необхідністю самостійного вибору цінностей та істини в ситуації аксіологічного плюралізму й різноманіття картин світу. У зв'язку з розладом між інтересами, потребами й можливостями людської істоти посилилася її природна амбівалентність. Зрештою, це спричиняє психічні захворювання, роздвоєння та розпад особистості. Однак релігійні цінності, моральні норми й релігійний світогляд зберегли однозначність. Колись це, можливо, гальмувало розвиток суспільства, мистецтва, науки, але в сучасній культурі роль цієї однозначності зростає й може виявитися позитивною [1, с.14]. Тому важливим і потрібним є розвиток вітчизняного релігійного мистецтва й культури в усіх його проявах.

Ще одним важливим моментом у розвитку сучасного релігійного мистецтва та культури України в контексті глобалізаційних проблем є збереження національної самоідентифікації. Зрозуміло, у свою чергу, етнос, релігія й культура у своєму поєднанні породжують усі інші похідні, які можна назвати феноменами культури (мистецтво, літературу, ідеологію тощо). Нині знову виникла суспільна потреба в релігії як в етноформульованому й культурноствердуючому чиннику. Тенденції сучасного суспільного розвитку підкреслюють, що релігія й надалі відіграватиме в цих процесах свою вирішальну роль.

Однак сучасним релігієзнавцям, релігійним діячам, мистецтвознавцям, митцям слід пам'ятати про те, що за умов впливу сучасних глобалізаційних процесів серед різних верств населення країни відбуваються зміни як у релігійній, так і в нерелігійній свідомості, по-новому сприймається надприродна реальність. Для осіб середнього й старшого віку є характерним рух у бік освоєння традиційних православних норм. Серед деяких категорій молоді спостерігається захоплення східними релігійними вченнями, а також невизначеними, неструктурованими формами вірувань, спиритизмом, астрологією, парапсихологією, окультизмом тощо. У неї переважає аморфна, конфесійно не орієнтована релігійна свідомість, а носії такої релігійності відносять себе до «православних взагалі». Також існує група людей, які не ідентифікують себе з релігією, але водночас заявляють про віру у Вищу Силу, від якої, на їхню думку, залежить навколишній світ [4]. Хоча, за даними соціологічних досліджень, релігія й нині продовжує формувати певні уявлення про світ – у 63,9 %, про Космос – у 40,6 %, про Бога – у 69,9 % респондентів [3]. Тому для такого кола людей важливим і зрозумілим, очевидно, будуть твори релігійної тематики в різних галузях мистецтва.

Отже, сучасному суспільству й, передусім, активістам релігійного відродження слід усвідомити себе як носіїв світської культури, світського способу мислення й прийняти це як даність, яку не можна змінити одним вольовим рішенням. До чого призводить світська агресія проти релігії, ми вже знаємо досить добре. Культурне відторгнення релігійних традицій, гоніння й соціальна ізоляція вірян уже обійшлися нашому суспільству дуже дорогою ціною. Тому необхідно зрозуміти, що взаємодія світського й релігійного світобачення, способу мислення й способу життя – це складний і відповідальний процес діалогу різних культур. Релігія сприймається сучасною людиною, як правило, не безпосередньо, а опосередковано, через призму первинних для неї світських мислеформ. І перетворення їх у світлі релігійних істин і принципів – справа досить довгого часу й серйозної роботи над собою людини, що зробила усвідомлений вибір на користь орієнтації на релігійні принципи. У цьому, безперечно, їй допоможе релігійне мистецтво та культура. А перед церквою й суспільством сьогодні (не лише в Україні) постає важливе завдання: досягти нової інтерпретації трансцендентного, божественного в природних формах сучасного досвіду.

Список використаної літератури

1. Бондаренко В.Д. Релігійне життя в Україні: стан, проблеми, шляхи оптимізації / В.Д. Бондаренко, В.Є. Єленський, В.С. Журавський. – К.: Логос, 1996. – 50 с.
2. Бодак В.А. Релігія як феном універсаму культури: християнський контекст: автореф. дис. ... д-ра філос. наук : спец. 09.00.11 «Релігієзнавство» / В.А. Бодак. – К., 2006. – 32 с.
3. Гаврилюк Т.В. Релігійний пошук в умовах поліконфесійності України [електронний ресурс] / Т.В. Гаврилюк. – Режим доступу : iifpro.pp.net.ua/publ/11-1-0-75 – 42к.
4. Головач Н.М. Релігійна свідомість в контексті сучасного релігійного розвитку [електронний ресурс] / Н.М. Головач. – Режим доступу: http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_10_16.php
5. Дундяк І.М. Українське релігійне мистецтво і культура в контексті глобалізаційних проблем [електронний ресурс] / І.М. Дундяк. – Режим доступу: <http://lgiki.com.ua/forum/ukrayinske-religiynne-mistectvo-i-kultura-v-konteksti-globalizaciynih-problem>
6. Паращевін М. Релігія та релігійність в Україні / М. Паращевін. - К.: Інститут політики; Інститут соціології НІН України, 2009.

O. V. Golovko

RELIGIOSITY IN UKRAINE: THE SOCIAL-CULTURAL DIMENSION

The article is devoted the problems of religion as the socio-cultural phenomenon of modern Ukraine as important part of processes of national integration and national authentication as religion is indissolubly related not only to the culture, and also with the state, state ideology and policy. The confessional division of territory of Ukraine and relation of his guidance is analysed to modern cultural development.

Key words: religion, confession, culture, tolerance.

УДК 821.134.2-32.09(82)

О.В. Горбатенко

ХОРХЕ ЛУЇС БОРХЕС: СПРОБА РОЗУМІННЯ ЧАСУ АБО ІЛЮЗІЯ ВІЧНОСТІ

У статті проаналізовано проблеми темпоральності та розгортання проблем часу і вічності у творчості аргентинського письменника Хорхе Луїса Борхеса.

Ключові слова: час, вічність, простір, темпоральність, історія.

Просторово-часові виміри здавна породжували цікавість не тільки серед фізиків, але й зацікавили філософію ще з античних часів. На рубежі століть, особливо у ХХ столітті, проблеми темпоральності розглядаються та осмислюються особливо широко, вже на міждисциплінарному рівні. Тому не дивно, що дане питання зацікавило Хорхе Луїса Борхеса (1899-1986) – аргентинського поета, прозаїка, публіциста, перекладача та великого інтерпретатора, знавця літератури, просто визначної постаті ХХ століття. Проблеми часовості Борхес розгортає у ряді своїх праць, зокрема це «Історія вічності», «Думки вголос», «Аватари черепахи».

Х.Л. Борхес зацікавився проблемами вічності не випадково, адже існування в просторі і часі завжди передбачає досить нестабільне уявлення людини про власне положення у світі. Людина може мати чітке розуміння щодо фізичних характеристик відносно простору і часу, але завжди матиме місце її прагнення увіковічнити себе в науці, мистецтві, кінематографі тощо. Стосовно засобів втілення таких природних